

STUPANJ KONCENTRACIJE JUGOSLAVENSKE STRUKTURE PROIZVODNJE, UVOZA I IZVOZA*

Marijan KOROSIC

1. Zadatak

Koncentracija strukture proizvodnje, uvoza i izvoza jedne nacionalne privrede pokazuje, između ostalog, u kojoj je mjeri ta privreda uklopljena u međunarodnu podjelu rada. Prema tome, stupnjevi koncentracije proizvodnje, uvoza i izvoza pokazatelji su alokacije proizvodnje u međunarodnim razmjerima.¹⁾ Za jednu nacionalnu privredu oni tako postaju jedan od načina izražavanja efikasnosti privrede. Povezanost sa svjetskom privredom može se izraziti i direktno, na primjer dijelom nacionalnog dohotka koji se razmjenjuje s vanjskim svijetom. Ako uklopljenost, pak, izrazimo specijaliziranošću privrede u nekom pravcu, dobiva se mogućnost dodatnog rasvjetljavanja sposobnosti ekonomskog sistema da unosi promjene izvana ili, suprotno, da se brani od eksternih promjena.²⁾

U ovom radu ne bi ulazili u analizu raznih aspekata koncentriranosti, odnosno specijaliziranosti jugoslavenske privrede po granskoj strukturi proizvodnje i međunarodne razmjene. Ograničavamo se na to da kvantificiramo osnovne podatke o kretanju stupnjeva koncentracije³⁾ strukture proizvodnje, kao i robnog uvoza i izvoza za period razvoja od 1952. do 1970. godine.

Cilj je istraživanja da se stekne prvi uvid u stupnjeve koncentracije strukture tri važna makroekonomska agregata i da se tako stvori polaz-

*) Autor je istraživač u Ekonomskom institutu, Zagreb. Rad je izrađen kao jedan od priloga za projekt »Analiza tekućih tržišnih i privrednih kretanja«, koji se radi za potrebe Saveznog zavoda za privredno planiranje, Savezne privredne komore i Narodne banke Jugoslavije. Tabela 4 u tekstu izradila je Anzulović Darinka, viši statističar u Ekonomskom institutu, na čemu joj autor zahvaljuje.

¹⁾ »Međunarodna podjela rada može se shvatiti kao raspodjela proizvodnih procesa lociranih na različitim područjima«. (Zoran Trpulec: »Uključivanje i uklapanje u međunarodnu podjelu rada«, *N a š e t e m e*, br. 2, 1969., str. 207).

²⁾ Marijan Korošić: »Osnovni kriteriji uspjeha funkcioniranja jugoslavenskog ekonomskog sistema«, Ekonomski institut, Zagreb, 1972., str. 23 — 4.

³⁾ S metodske strane gledano sasvim je svejedno da li će se mjeriti koncentracija ili diverzifikacija jedne strukture, jer se iz jednog rezultata neposredno izračunava drugi. Stoga je svejedno za koji ćemo se pojam opredijeliti.

Branislav Ivanović, međutim, od ta dva pojma koristi onaj koji je orijentiran u pozitivnom smislu, pa ocjenjuje »što je bolje«. Budući da je, kaže Ivanović, »struktura izvoza jedne zemlje utoliko bolja, u opštem slučaju, ukoliko je njena diversifikacija jača«, koristi pojam diversifikacije izvoza (Usp. njegov rad: »Diversifikacija strukture stratuma u odnosu na strukturu osnovnog skupa«, *E k o n o m s k a a n a l i z a*, br. 1—2, 1972., str. 35). Odmah se postavlja pitanje vrednovanja jednog rezultata. Što je bolje u pogledu izvoza, nije lako označiti. A ako imamo više obilježja koje posmatramo, kao što je u našem slučaju, tada se treba opredijeliti za jedan pojam. U radu smo se opredijelili za pojam koncentracije.

na empirijska osnovica za daljnja istraživanja problema specijaliziranosti jugoslavenske privrede. Cilj je i to da se provjeri jedan novi metodski postupak za takvu analizu i tim putem otvori mogućnost za detaljniju i razrađeniju analizu stvarnih kretanja na osnovi već korištenog i tako verificiranog metoda.

2. Metoda

U istraživanju ćemo kao mjeru veličine koncentracije koristiti koeficijent koncentracije koji je predložio Stojanović⁴⁾, a dat je ovim izrazom:

$$K = \frac{1}{2 \sqrt{\sum_{i=1}^n x_i \cdot \lg \frac{1}{x_i}}} \quad (1)$$

Tu se za mjerenje koncentracije koristi isti osnovni pristup kao i kod Theila,⁵⁾ koji kao inverznu mjeru koncentraciji uzima entropiju. Stojanović, međutim, predlaže da se za mjeru koncentracije koristi inverzna funkcija entropije. S time se dobiva izraz za koncentraciju struktura koji je mnogo jednostavniji za intuitivno poimanje koncentracije.

U izrazu (1) sa x_i se označavaju relativna učešća pojedinih elemenata u posmatranom obilježju, tj.

$$x_i = \frac{q_i}{q} \quad (2)$$

gdje je q_i = apsolutni dio mase nekog obilježja (skupa), a q = ukupna masa nekog obilježja (skupa).

Sa \lg se označava logaritam za osnovu 2 (binarni ili dualni logaritam).

Maksimalna moguća koncentriranost mjerena koeficijentom K jednaka je 1 ili 100%. Nju imamo kad je jedan element nosilac čitavog posmatranog obilježja. Minimalna moguća koncentriranost zavisi, međutim, od broja elemenata koji mogu biti nosioci posmatranog obilježja. Minimalnu koncentriranost imamo kad postoji potpuno ravnomjerni raspored posmatranog obilježja na sve postojeće elemente. Minimalna koncentriranost bit će tada:

$$K_{\min} = \frac{1}{n}$$

gdje n označava broj elemenata u strukturi.

Ova osobina minimalnog koeficijenta koncentracije pričinjava poteškoće ako pojedini agregati koji se uspoređuju nisu raspoređeni, iz bilo kojih razloga, na jednaki broj elemenata. U tom slučaju nije mogu-

⁴⁾ Dipl. ing. Srboľjub Stojanović: Informativni pristup mjerenju koncentracije struktura (Metodološka studija), Ekonomski institut, Zagreb, 1972.

⁵⁾ Prikaz te metode imamo u cit. radu Stojanovića. Također i u cit. radu Branislava Ivanovića.

će uspoređivati apsolutne vrijednosti pojedinih koeficijenata koncentracije. Moguće je, međutim, ipak tada vidjeti tendencije u kretanjima pojedinih koeficijenata kao i njihovu približenost minimalnom odnosno maksimalno mogućem koeficijentu.

3. Statistički izvori i stupnjevi dezagregacije

Proizvodnju definiramo društvenim proizvodom u stalnim cijenama.

Kao statistički izvori podataka za analizu proizvodnje poslužili su podaci o kretanju društvenog proizvoda po stalnim cijenama iz 1966. godine. Podatke nalazimo u Statističkom godišnjaku Jugoslavije za 1971., str. 98—9.

Za analizu uvoza i izvoza uzimamo podatke o registriranim tokovima vanjskotrgovinske razmjene po dolarskim cijenama preračunatim po jednom stalnom kursu (1 dolar = 12,50 d). Kao izvori su poslužili: dr Vladimir Pertot, *Ekonomika međunarodne razmjene Jugoslavije* (Informator, Zagreb, 1971), knjiga II, tabele 39—41, 43, 45, 47. Za 1969. i 1970. uzeti su podaci iz Statističkog godišnjaka Jugoslavije za 1971., str. 204.

Iz navedenih statističkih izvora određene su strukture proizvodnje, uvoza i izvoza. Dezagregacija nije bila ista kod proizvodnje, s jedne, i kod uvoza i izvoza, s druge strane. Međutim, za svaki od tih agregata izvršena je dezagregacija na dvije razine. U prvoj je razini proizvodnja dezagregirana na 11 sektora, a uvoz i izvoz na 7 sektora. U drugoj je razini proizvodnja dezagregirana na 26 sektora, a uvoz i izvoz na 21 sektor.

Prva razina dezagregacije kod proizvodnje obuhvaća ove sektore: 1) primarne proizvode, 2) sirovinski orijentirane industrije, 3) tradicionalne industrije, 4) energetiku, 5) metalni kompleks, 6) nove industrije, 7) ostatak industrije, 8) građevinarstvo, 9) saobraćaj i veze, 10) trgovinu i ugostiteljstvo, 11) zanatstvo. Kod uvoza i izvoza u toj su razini obuhvaćeni sektori: 1) uvoz odnosno izvoz primarnih proizvoda; 2) sirovinski orijentirane industrije, 3) tradicionalne industrije, 4) energetika, 5) metalni kompleks, 6) nove industrije, 7) ostatak industrije. Za razliku od proizvodnje, kod uvoza i izvoza nisu obuhvaćeni sektori navedeni pod 8—11, tj. sektori usluga.

Druga razina dezagregacije kod proizvodnje obuhvaća ove sektore: 1) prehrambena industrija, 2) duhanska industrija, 3) drvna industrija, 4) industrija papira, 5) obojena metalurgija, 6) industrija nemetala, 7) industrija građevinskog materijala, 8) tekstilna industrija, 9) industrija kože i obuće, 10) industrija gume, 11) elektroenergetika, 12) ugljen, 13) nafta, 14) crna metalurgija, 15) metalna industrija, 16) brodogradnja, 17) elektroindustrija, 18) kemijska industrija, 19) grafička industrija, 20) ostatak industrije, 21) poljoprivreda, 22) šumarstvo, 23) građevinarstvo, 24) saobraćaj i veze, 25) trgovina i ugostiteljstvo, 26) zanatstvo. Kod uvoza i izvoza druga razina dezagregacije obuhvaća do rednog broja 18) isto što je navedeno kod proizvodnje, a dalje slijede: 19) ostatak industrije, 20) poljoprivreda i 21) šumarstvo.

Za prvu razinu dezagregacije korištene su slijedeće definicije: 1) primarne proizvode predstavljaju proizvodi poljoprivrede i šumarstva, 2) siroviniski orijentirane industrije, odnosno uvoz i izvoz sirovinski orijentiranih industrija predstavljaju proizvodi prehrambene, duhanske i drvene industrije, zatim industrije papira, obojene metalurgije, nemetala i industrije građevinskog materijala; 3) tradicionalne industrije predstavljaju proizvodi tekstilne industrije, industrije kože, obuće i gume; 4) energetiku predstavljaju proizvodi elektroenergije, industrije ugljena i nafte; 5) metalni kompleks predstavljaju proizvodi crne metalurgije, metalne industrije i brodogradnje; 6) nove industrije predstavljaju proizvodi elektroindustrije i kemijske industrije; 7) ostatak industrije predstavljaju proizvodi filmske i grafičke industrije, te rudarskih istraživanja.⁶⁾

Tabela 1.

 STRUKTURA I PROMJENE STRUKTURE PROIZVODNJE
 (u postocima)

S e k t o r	S t r u k t u r a				P r o m j e n e u s t r u k t u r i				
	1952.	1960.	1964.	1970.	1952-60. (3-2)	1960-64. (4-3)	1964-70. (5-4)	1952-70. (5-2)	
I	2	3	4	5	6	7	8	9	
1. Primarni proizvodi	37,2	32,6	26,7	21,3	-4,6	-5,9	-5,4	-15,9	
2. Siroviniski orijentirane industrije	8,5	9,0	10,5	10,5	+0,5	+1,5	+0,0	+2,0	
3. Tradicionalne industrije	4,2	4,7	5,2	4,9	+0,5	+0,5	-0,3	+0,7	
4. Energetika	3,6	4,2	4,4	5,0	+0,6	+0,2	+0,6	+1,4	
5. Metalni kompleks	4,0	7,7	8,3	8,9	+3,7	+0,6	+0,6	+4,9	
6. Nove industrije	1,0	2,6	3,9	5,7	+1,6	+1,3	+1,8	+4,7	
7. Ostatak industrije	0,8	1,3	1,4	1,5	+0,5	+0,1	+0,1	+0,7	
8. Građevinarstvo	10,6	8,0	9,4	9,5	-2,6	+1,4	+0,1	-1,1	
9. Saobraćaj i veze	6,5	7,6	7,0	7,8	+1,1	-0,6	+0,8	+1,3	
10. Trgovina i ugostiteljstvo	16,5	16,7	17,7	19,5	+0,2	+1,0	+1,8	+3,0	
11. Zanatstvo	7,1	5,6	5,5	5,4	-1,5	-0,1	-0,1	-1,7	
U k u p n o	100	100	100	100	8,7	6,6	5,8	18,7	

Napomena: Ukupne promjene u strukturi dobivene su kao polovina zbroja apsolutnih vrijednosti sektorskih promjena u strukturi.

⁶⁾ To je u osnovi podjela koju je izvršio dr Vladimir Pertot u cit. radu. U odnosu na klasifikaciju dr Pertota razlike su u slijedećem: U »sirovinski orijentiranu industriju« uključili smo sve njegove grane a dodali proizvodnju građevinskog materijala, koja je kod dr Pertota u grupi »ostalo«. »Tradicionalne industrije« i »metalni kompleks« ovdje sačinjavaju u stvari grupu uvezno supstitutivnih industrija po terminologiji dr Pertota, a »energetika« i »nove industrije« samoniklu industriju. U stvari, moglo bi se kazati da je ovdje izvršeno grupiranje industrije u šest grupa, i to tako što je uvezno supstitutivna industrija podijeljena na dvije funkcionalno različite grupe, a samonikla industrija također na dvije različite grupe.

Tabela 2.

STRUKTURA I PROMJENE STRUKTURE UVOZA
(u postocima)

Sektor	Struktura				Promjene u strukturi			
	1952.	1960.	1964.	1970.	1952-60. (3-2)	1960-64. (4-3)	1964-70. (5-4)	1952-70. (5-2)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Proizvodi poljoprivrede i šumarstva	17,1	9,0	13,2	8,0	-8,1	+4,2	-5,2	-9,1
2. Proizvodi sirovinski orijentiranih industrija	11,3	12,4	12,6	18,4	+1,1	+0,2	+5,8	+7,1
3. Proizvodi tradicionalne industrije	16,6	14,4	13,3	10,9	-2,2	-1,1	-2,4	-5,7
4. Energetika	8,0	5,6	5,2	4,9	-2,4	-0,4	-0,3	-3,1
5. Proizvodi metalnog kompleksa	35,1	43,6	38,9	41,0	+8,5	-4,7	+2,1	+5,9
6. Proizvodi nove industrije	11,8	14,7	16,3	16,4	+2,9	+1,6	+0,1	+4,6
7. Proizvodi ostatka industrije	0,1	0,3	0,5	0,4	+0,2	+0,2	-0,1	+0,3
U K U P N O	100,0	100,0	100,0	100,0	12,7	5,7	7,9	17,9

Napomena: 1) Ukupne promjene u strukturi dobivene su kao polovina zbroja apsolutnih vrijednosti sektorskih promjena u strukturi
2) Uvoz razvrstavan u sektore po porijeklu a ne po namjeni roba.

Tabela 3.

STRUKTURA I PROMJENE STRUKTURE IZVOZA
(u postocima)

	Struktura				Promjene u strukturi			
	1952.	1960.	1964.	1970.	1952-60. (3-2)	1960-64. (4-3)	1964-70. (5-4)	1952-70. (5-2)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Proizvodi poljoprivrede i šumarstva	40,8	23,5	19,0	14,3	-17,3	-4,5	-4,7	-26,5
2. Proizvodi sirovinski orijentiranih industrija	51,1	41,3	38,9	33,3	-9,8	-2,4	-5,6	-17,8
3. Proizvodi tradicionalnih industrija	2,2	8,2	13,7	14,9	+6,0	+5,5	+1,2	+12,7
4. Energetika	1,6	1,2	1,4	1,2	-0,4	+0,2	-0,2	-0,4
5. Proizvodi metalnog kompleksa	1,5	18,6	18,8	23,3	+17,1	+0,2	+4,5	+21,8
6. Proizvodi novih industrija	2,8	7,1	8,0	12,7	+4,3	+0,9	+4,7	+9,9
7. Proizvodi ostatka industrije	0,0	0,1	0,2	0,3	+0,1	+0,1	+0,1	+0,3
U K U P N O	100,0	100,0	100,0	100,0	27,5	6,9	10,5	44,7

Napomena: Ukupne promjene u strukturi dobivene su kao polovina zbroja apsolutnih vrijednosti sektorskih promjena u strukturi.

Osnovne podatke o strukturi i promjenama strukture proizvodnje, uvoza i izvoza koje smo tako dobili prikazali smo u prve tri tabele. Tabele pokazuju osnovne pravce promjena koje su se odigrale u razdoblju od 18 poslijeratnih godina. Analiza kretanja navedenih aspekata razvoja na osnovi tih podataka ovdje je izostavljena.

4. Rezultati

Rezultati numeričke analize dani su u tabeli 4. Zbog bolje preglednosti i lakšeg uočavanja osnovnih tendencija rezultati su, osim toga, prikazani u grafikonima.

Bez obzira o kojem su nivou dezagregacije radi, koeficijenti koncentracije strukture izvoza i proizvodnje su se smanjili. Najveće je i najznačajnije smanjenje koncentracije izvoza, ako se izvoz razmatra po 7 sektora. Međutim, ni smanjenje koncentracije razmatrano po 21 sektoru nije malo, premda nije tako izraženo kao u prvom slučaju (vidi graf. 2 i 3).

Kad se proizvodnja promatra dezagregirano na dva načina, gotovo da nema razlike u tendencijama kretanja pojedinih godišnjih koeficijenata (vidi graf. 1).

Koncentracija uvoza razmatrana po drugoj razini dezagregacije (graf. 3) se smanjuje, ali se zato povećava koncentracija, premda oscilirajuće i ciklički, ako se uvoz promatra po prvoj razini dezagregacije (graf. 2). U pogledu dinamike kretanja koncentracije uvoza moglo bi se zaključiti i to da promjene koje pokazuje i jedan i drugi koeficijent koncentracije nisu velike, tako da stoji zaključak da se koncentracija uvoza u stvari bitno ne mijenja u razmatranom razdoblju.

S obzirom na takva kretanja, na kraju promatranog razdoblja dolazi do toga da su svi koeficijenti koncentracije niski i da su vrlo blizu teoretskom minimumu koji se može postići s obzirom na broj sektora koji su uzeti u obzir. Drugim riječima, i proizvodnja i izvoz i uvoz približili su se maksimalno mogućoj diverzifikaciji.⁷⁾

⁷⁾ Do sličnih rezultata dolaze i drugi autori, premda se radi i o drugim korištenim metodama s različitim raščlanjivanjem. Usporedi: Michael Michaely: *Concentration in International Trade*, North Holland Publishing Company, 1962; Zoran Trputec: *Teoretske postavke i empirijska proučavanja koncentracije međunarodne trgovine u svijetlu jugoslavenskog iskustva*, Ekonomski institut, Zagreb, 1970; B. Ivanović, *cit. rad.*

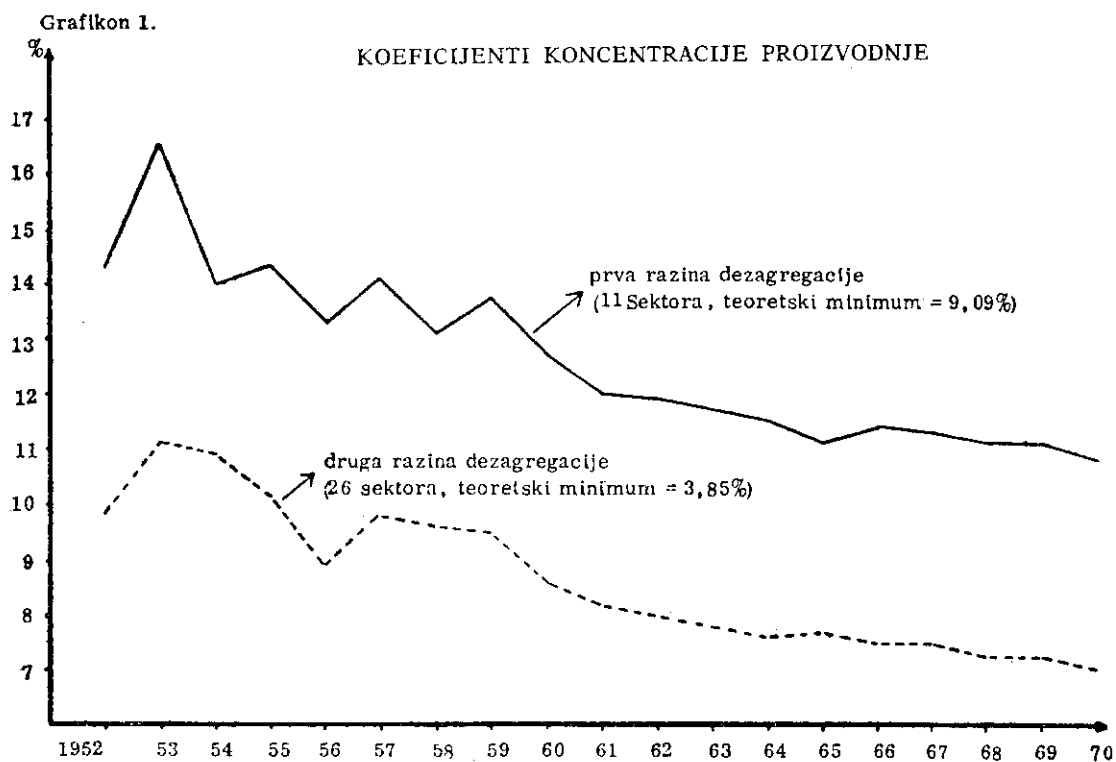
Tabela 4.

KOEFIČIJENTI KONCENTRACIJE
(u postocima)

Godina	Proizvodnja		Uvoz		Izvoz	
	11 sektora	26 sektora	7 sektora	21 sektor	7 sektora	21 sektor
1	2	3	4	5	6	7
1952.	14,3	9,8	18,7	10,7	35,9	14,7
1953.	16,5	11,1	18,9	11,0	32,7	11,7
1954.	14,0	9,9	18,1	10,3	28,6	10,5
1955.	14,3	10,1	17,5	10,5	30,3	9,8
1956.	13,3	8,9	18,2	11,6	25,8	8,6
1957.	14,1	9,8	19,3	10,3	24,5	8,1
1958.	13,1	9,6	18,9	10,8	24,4	8,2
1959.	13,7	9,5	18,4	10,3	23,2	7,9
1960.	12,7	8,6	20,6	10,9	23,0	8,2
1961.	12,0	8,2	20,6	11,5	22,1	8,2
1962.	11,9	8,0	19,9	10,7	21,8	7,6
1963.	11,7	7,8	19,3	10,8	21,4	7,6
1964.	11,5	7,6	19,4	10,1	21,4	7,6
1965.	11,1	7,7	18,9	9,6	21,0	7,7
1966.	11,4	7,5	19,2	9,7	20,1	7,7
1967.	11,3	7,5	19,8	9,9	19,6	7,7
1968.	11,1	7,3	20,3	9,9	20,4	7,5
1969.	11,1	7,3	20,0	9,6	20,2	7,1
1970.	10,8	7,1	20,5	9,1	20,2	7,5

Usporedba koeficijenta koncentracije proizvodnje i ostala dva za robnu razmjenu s inozemstvom nije sasvim moguća jer nije uzet u obzir jednak broj elemenata kod dezagregacije. Stoga nije moguće egzaktno ustanoviti da li je proizvodnja koncentriranija od vanjskotrgovinske razmjene. Ipak, s obzirom na to da se radi o vrlo niskom stupnju postignute koncentracije proizvodnje i izvoza, moglo bi se pretpostaviti da je koncentracija ta dva obilježja približno jednaka, a uvoza nešto veća i od koncentracije proizvodnje i izvoza.

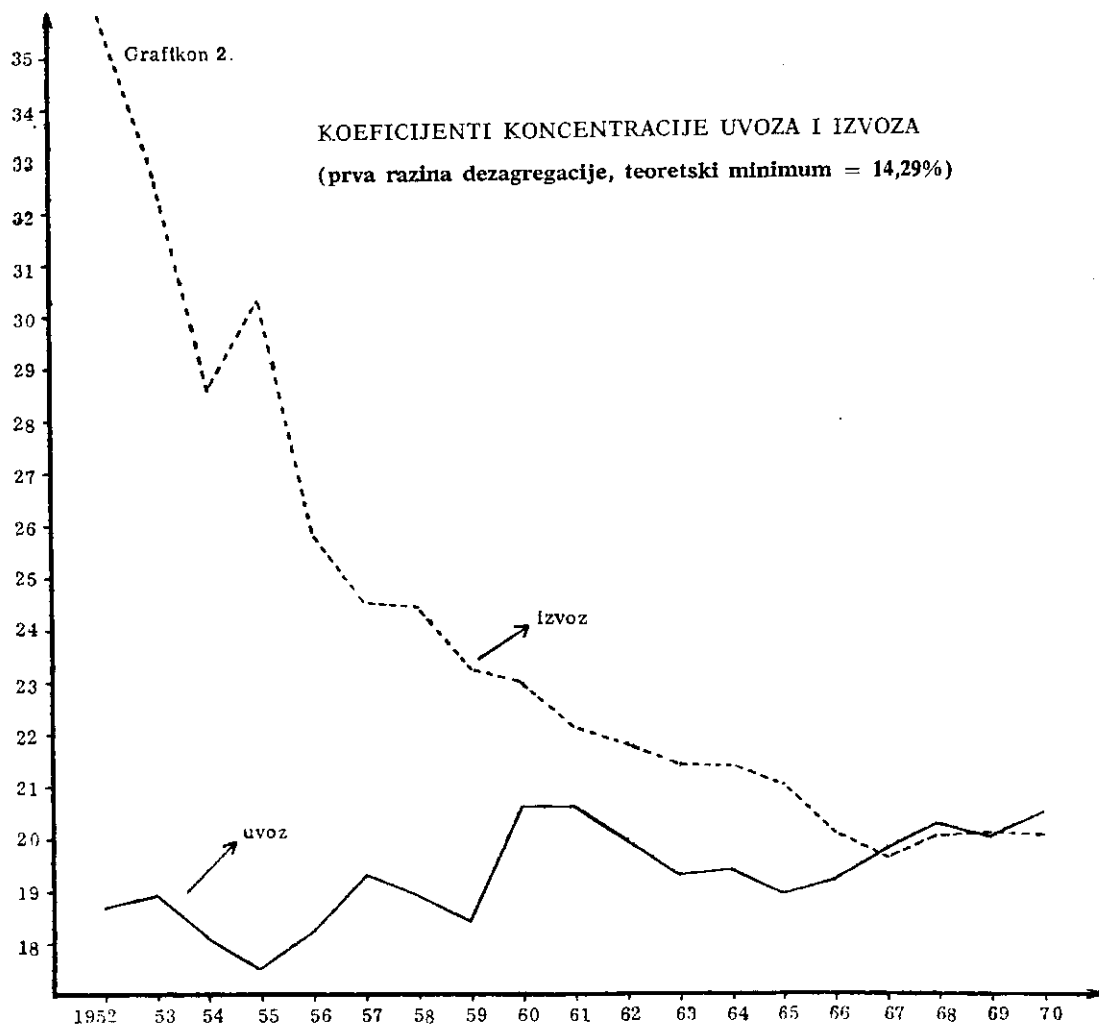
Međutim, usporedba među koeficijentima uvoza i izvoza numerički je moguća jer je dezagregacija obavljena na jednak i istovrstan broj sektora. Osim onih općih zaključaka koje smo naveli za kretanja koja se zapažaju kod svih koeficijenata, za odnose koeficijenata uvoza i izvoza moglo bi se dodati da je izvoz manje koncentriran (više diverzificiran) od uvoza. To se, doduše, ne pokazuje za čitav period razmatranja i za obje razine dezagregacije, ali se pokazuje u posljednjim godinama i po jednoj i po drugoj metodi dezagregacije.

Nalazi za dva nivoa dezagregacije uvoza i izvoza upućuju na zaključak da bi se rezultati najvjerojatnije promijenili i po tendenciji i po veličini mjere koncentracije kad bi se dezagregacija izvršila korištenjem većeg broja sektora no što je ovdje učinjeno. Osobito bi se rezultati promijenili kad bi se u vanjskoj trgovini osim robnog uzeo u obzir i nerobni sektor. Vrlo je vjerojatno da bi se s time koncentracija izvoza povećala.⁸⁾

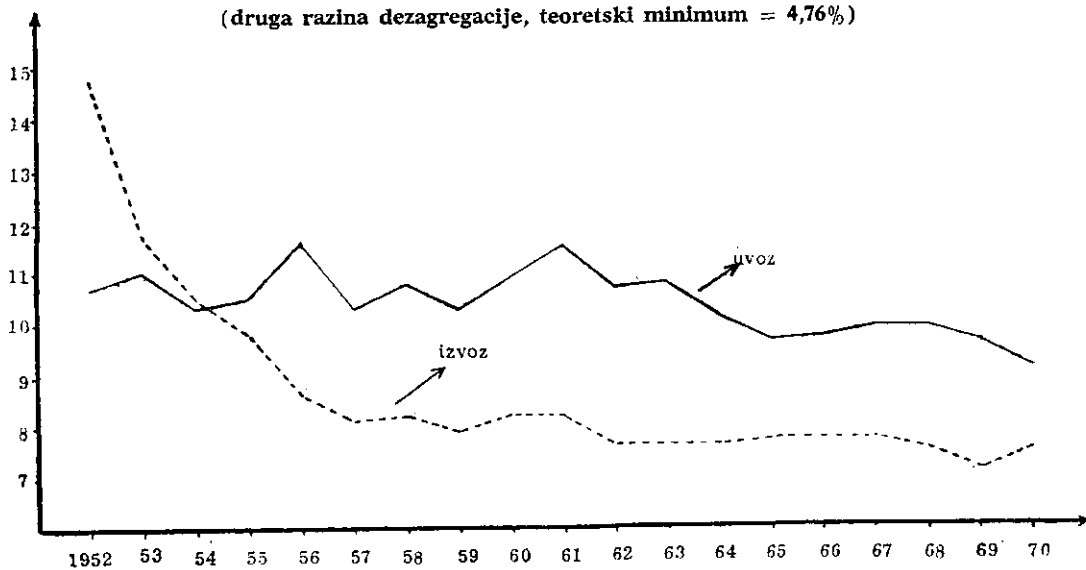
Metoda koja se u ovom radu koristila i stupanj dezagregacije makro agregata koji je ovdje učinjen daju mogućnost da se zaključi — u granicama korištenih metoda — da je s privrednim razvojem Jugoslavije došlo do značajne diverzifikacije proizvodnje po proizvodnim sektorima i da se ne može naznačiti u čemu je specijalnost Jugoslavije u međunarodnoj podjeli rada. Usporedo s diverzifikacijom proizvodnje došlo je i do toga da u izvozu sudjeluje sve veći broj robnih sektora. Premda je Jugoslavija mala i nerazvijena zemlja, ipak je robna koncentracija i izvoza i uvoza vrlo niska. Jugoslavija ima čak veću robnu koncentraciju u uvozu nego u izvozu, kao da u pogledu izvoza nema ni prirodnih ni stečenih prednosti. Niska koncentracija na obje strane priliva i odliva roba određuje ujedno ponder Jugoslavije u međunarodnoj razmjeni. Razlike u koncentraciji izvoza i uvoza, premda nisu izrazito naglašene, ali su ipak prisutne, ekonomskoj politici pričinjavaju dodatnu

⁸⁾ To je uostalom pokazao Zoran Trputec (u cit. radu iz 1970). Po njegovim rezultatima — a istraživanje je osnovano na drugoj metodi i jačoj dezagregaciji proizvodnje nego što je ovdje učinjeno — specijalizacija Jugoslavije u nerobnom sektoru započinje 1956., što proizilazi iz toga što je otada dinamika nerobnog izvoza značajno veća od robnog. Na strani uvoza, međutim, koeficijenti koncentracije se praktički ne mijenjaju (svi nalazi do 1968. god.). Izvozna specijalizacija je, prema tome, znatno više došla do izražaja u nerobnom nego u robnom sektoru, a to utječe na koeficijente koncentracije izvoza.

Grafikon 3.

KOEFICIJENTI KONCENTRACIJE UVOZA I IZVOZA
(druga razina dezagregacije, teoretski minimum = 4,76%)

teškoću kod utvrđivanja utjecaja pariteta dinara na odnose razmjene i efekte promjene pariteta.

Jaka diverzifikacija izvoza jedne zemlje osigurava stabilnost ukupnog obujma izvoza i njegovog priraštaja, jer izvozna privreda ne zavisi od tuđe proizvoljnosti. Sa te strane, diverzificiranost jugoslovenskog izvoza pokazuje stanovite prednosti u odnosu na zemlje s višim stupnjem koncentracije izvoza. Međutim, jaka diverzificiranost onemogućuje planske i dugoročne prodore na svjetsko tržište, ne doprinosi dugoročnoj proizvodnoj orijentaciji i ostvarenju koristi od velikoserijske proizvodnje.⁹⁾ Jaka diverzificiranost odražava autarhičnost nacionalne proizvodnje. Svi pokazatelji koncentracije za proizvodnju, uvoz i izvoz pokazuju da se jugoslavenska privreda razvija kao autarhična privreda.

Druge metode i jače raščlanjivanje strukture sva tri skupa, a osobito uključivanje nerobnih prihoda i rashoda iz međunarodne razmjene, dalo bi drukčije rezultate od ovih što smo ih dobili. Ipak, uzimajući u obzir ograničenje metode i stupnja obavljenog raščlanjivanja agregata, kao i rezultate do kojih su došli drugi istraživači ovdje ispitivanih odnosa, opravdano je pretpostaviti da se osnovni zaključci o jakoj diverzifikaciji svih promatranih struktura ne bi bitno izmijenili.

Metoda koju smo ovdje koristili može poslužiti ispitivanjima problema koncentracije. Treba ipak naglasiti da za analizu privrednih struktura nije dovoljno samo promatranje koncentracije. Promjene koncentracije u nekoj konkretnoj privredi treba povezivati s intenzitetom promjena struktura, bez obzira na pravac promjena. Važne su i međusobne sličnosti i različitosti struktura. Stoga metode mjerenja koncentracije struktura treba povezati s metodama mjerenja strukturnih promjena i sličnosti (odnosno različitosti) struktura. I empirijska istraživanja pojedinih struktura dala bi onda bolji i svestraniji uvid u promjene koje se odigravaju u nekoj privredi.

THE DEGREE OF CONCENTRATION OF THE YUGOSLAV STRUCTURE OF PRODUCTION, IMPORTS AND EXPORTS

by

Marijan KOROŠIĆ

Summary

The author's objective in this research was to acquire a first insight into the degree of concentration of the structure of three important macroeconomic aggregates in order to create the initial empirical basis for further study of the specialization of the Yugoslav economy. The objective was also to test a new methodological approach to such an analysis.

⁹⁾ Prema dr Pertotu: »Ako u jednoj privredi rastresitost, dakle pojava smanjivanja izvoznih pozicija ispod granica ekonomske rentabilnosti... postane pretežnom karakteristikom cjelokupnog izvoza, ona može u toj mjeri, i pri najpovoljnijem razvoju cijena na svjetskom tržištu, povećati troškove takva izvoza da on ekonomski postane besmislen«. S druge strane: »Nedostatak je monokulturnosti u tome što izvozna privreda zavisi od tuđe proizvoljnosti. No monokultura ima i veliku prednost. Ona je u tome što se sva privredna politika, sva komercijalna aktivnost i sva vanjskotrgovinska organizacija takve zemlje može i mora isključivo posvetiti razvoju tog jednog artikla«. Vidi cit. rad, knjiga I, str. 236—7.

Table 4 presents the results of the research, which are also shown graphically. Regardless of the level of the disaggregation, the coefficients of concentration of the structure of production and exports declined. The most important and significant finding is the reduction of concentration of exports. For imports it was concluded that in the period considered there were no essential changes.

In the author's opinion, the method used as well as the degree of disaggregation permit the conclusion that along with economic development there was a significant diversification of production, that an increasingly large number of commodity sectors are involved in exporting and that commodity concentration in imports is even greater than in exports, or that the Yugoslav economy is developing autarchically.

Finally, the author concludes that the method used can serve the examination of the problem of concentration, but that for the analysis of economic structures it is important to relate changes in concentration to the intensity of structural changes, as well as to the measurement of the similarity (or diversity) of structures.
